

Л.М.Шеремет, С.М.Бохенок

ЖАНРОВЕ РОЗМАЙТТЯ ПУБЛІКАЦІЙ У ГУМОРИСТИЧНОМУ ЖУРНАЛІ «КОМАР»

Серед видань концерну «Українська преса» особливе місце належить журналу «Комар» (1933—1939 рр.). Цей сатирично-гумористичний часопис з чіткою періодичністю (на це вказує, зокрема, його повна назва «Комар кусає кожного тижня під неділю») від початку заснування виходив у друкарні Наукового товариства ім. Т.Шевченка, а з січня 1937 р. — у видавництві «Українська преса». Протягом усіх років виходу «Комара» видавцем його був Іван Тиктор, а відповідальним редактором — Лев Чубатий.

Сьогодні про часопис «Комар» читачі знають мало. А між тим, свого часу це було одне з найулюбленіших видань галичан. Причини популярності крилися в самому характері журналу, у тих цілях і установах, які він висував. Уже в першому числі видавці «Комара» чітко окреслили свою позицію:

«Рейлося слово: да будеть «Комар»! І от є «Комар». Угни голову, велика суспільносте! На твої і так вже перетяжені попередплачуванням ріжних газет плечі всадили новий обов'язок: не передплачувати «Комаря».

Та супроти мудрого «Діла», неспокійного «Нового часу», непросліджуваної «Нової зорі», буденної «Неділі» і подібних важливих «Народніх справ» — що значить такий гумористичний тягар.

Комар з професійного обов'язку кусає. Стережіться всі галицькими непевними, а волинськими певними шляхами ходивші!

Стережіться, о провідники темного народу! Стережися, великий народе, що маєш кепських провідників.

*Як кожне шануюче себе село мусить мати постерунж поліції, як кожний чесний українець має слово, так кожний повинен мати свого «Комаря» (1933, ч.1, с.2). **

Заявленої в першому числі лінії «Комар» дотримувався упродовж усього часу видання. Не пристаючи до певної політичної партії чи групи, не обстоюючи інтересів окремих суспільних груп, журнал

* Тут і далі посиласмося на рік, число і сторінку часопису «Комар».

містив сатиру на всі, на його погляд, негативні явища життя сіл і міст України. Справедливо вважаючи, що «потребу сатири відчувас кожна здорова нація, бо сатири бояться тільки ті, що мають нечисту совість», видавці «Комара» не обмежувались у виборі об'єктів своїх «укусів» і в цьому знаходили повну підтримку читачів (про що, зокрема, свідчать їхні численні листи, які друкувались на сторінках часопису).

Проте, з позицій сьогодення, цікавими для дослідників книгознавців, видавців, редакторів є як тематика часопису (це об'єкт спеціального розгляду), так і його видавничі вітлення: форми організації матеріалу, особливості оформлення тощо. Аналізуючи журнал з цього боку, помічаємо дуже цікаву тенденцію, яку можна назвати поєднанням стабільності і змінності: незмінною була внутрішня структура «Комара» (маємо на увазі принципи розміщення матеріалу, його поділ на рубрики та тематику цих рубрик); містивим був у межах рубрик «асортимент» жанрів, що використовувались авторами часопису. (Саме розмаїття жанрів вигідно вирізняло «Комара» з-поміж інших періодичних видань свого часу).

Стабільність в організації матеріалу виявилася насамперед в однотипності його розташування — кожному жанру відведено певне місце, і воно зберіглося від першого числа до останнього: перша сторінка містила поезії, далі друкувались оповідання, казки, байки, легенди, гуморески, і закінчувався кожен номер анекдотами. Були також замітки, розповіді, написані живою народною мовою.

Журнал мав специфічний поділ на рубрики, назви яких досить оригінальні і цікаві: «З мандрівки «Комаря», «Маємо на ву», «Точка над «к», «Проза в поезії», «З поезій», «Гумор наших читальень», «Біг пес через овес», «Чорна рубрика». Кожна з рубрик мала свою тематику і свій жанр, що чітко виражало погляди авторів і видавців.

Помітне місце в журналі займають поезії. Це, найчастіше, вірші гумористичного плану, які друкуються під різними рубриками. Варто, зокрема, згадати рубрики «Проза в поезії», «Літературні пародії». Ось лише кілька прикладів пародій на вірші А.Приймака, Т.Шевченка, М.Рильського, П.Тичини:

*Думи мої, думи мої,
Лихо мені з вами!
Сусід ходить по покоях,
А я йду з торбами*
(1938, ч.3, с.8).

*Жартуйте, дітоньки, Бог з Вами:
Тепер вам візьмо жартувать*
(1939, ч.2, с.7)

По-своєму цікавою є рубрика «Правдоложки», від якою також друкуються віршовані тексти (див., напр., 1938, ч.5; 1939, ч.2 та ін.).

На сторінках журналу, де вже зазначалось, було багато прозових творів: оповідань, листів, фелетонів, казок, різноманітних за тема-

тінкою і змістом. Так, викликали зацікавлення оповідання Цапа Бородатого «Тяжкий фейлстон», «Листопад» (сентиментальна казка), «Осяяча голова» (середньовічна трагедія в 3-х діях), «Великодня легенда», «Літературна дискусія» (сценка в кав'ярні).

Інформація у вигляді повідомлень, розповідей, заміток, подана на сторінках «Комара», відзначалась актуальністю, об'єктивністю оцінок, літературним смаком, повнотою охоплення матеріалу, що збагачувало читача знаннями про побут, громадське та суспільне життя українців на той час. Так, наприклад, рубрика «Хроніка» у вигляді повідомлень подає цікаві відомості про деяких державних діячів: «Троцький перенісся до Мексики. Здається стоїть це в тісному зв'язку з тим, що Норвегія поминула його мовчки при розділюванні на город Нобля», «Літвінов згадав в одній промові про червоний совітський рай... Цілком слушно, бо там, як в раю: люди вже не мають чим накрити свого тіла» (1935, ч.5, с.3).

Рубрика «Від неділі до неділі» друкує коментарі з огляду подій, які відбулися: збори «Дністра», новітовий з'їзд Інда, завершення шкільного року, панахида по С.Петлюрі в православній церкві тощо.

У формі розповіді «Комар» подавав читачам певні поради, рецепти. Наприклад, під рубрикою «Практичні поради» містяться розповіді «Як знищити пляму на штанах», «Як приладити оселедець по-гамбурськи». Не слід, проте, думати, що це рецепти справжні — під жанровою оболонкою рецепта ховалася їдка сатира.

Багато місця в «Комарі» відводилося гуморескам, байкам, анекдотам, мета яких — у сатиричному плані висміяти всіх і все. Гуморески знаходимо під рубрикою «З народного гумору», «Непоміття на сатиру», «Панські жарти», «Гумор народів». Особливо «діставалося» близьким сусідам: так, у кількох числах журналу друкуються гуморески «Трудовий день комсомольця Федька Гуски», «Як Федьку Гуску в театрі качали», «Федько Гуска жениться» та ін.

На сторінках «Комара» друкувалося чимало оголошень гумористичного характеру. Ось деякі з них:

Хто знайшов мою жінку, що видалася з дому 10 літ тому, хай собі задержить (1936, ч.2, с.5); Комінлярський челядник шукає вдови в середніх літах, обізнаної з фахом. Зголошення так само (1936, с.6).

Поряд з цим у журналі є ряд цікавих матеріалів, які доповнюють основний текст. Це передусім короткі вислови, каламбури. Так, під рубрикою «За брейвар розуму» подаються такі вислови:

Сказати комусь: ідіотю — це не образа, це діагноза.

Поки сонце зійде — Росія очі виїсть" (1936, ч.4, с.6).

Заслужовує уваги подання допоміжного матеріалу в «Комарі» — коміксів, тобто ілюстрацій — карикатур з підписами до них. Друкуються вони під рубриками «Рисунки малого Іваса Бульки», «Пісні в лінійх», «Народні приповідки в образках», наприклад: «Бий свій

свого, щоб чужий боявся», «Воду вари — вода буде», «Найшов чорт катало, та й сам йому рад». Ці приповідки висміюють дії окремих керівних і державних осіб, закликають до конкретних зрушень у їхньому житті.

Як особливий жанр, властивий часопису «Комар», слід відзначити рекламу, яка друкується в кожному номері. Це — рекламні листи та оголошення, що супроводжуються ілюстраціями. Насамперед, належить виділити листи, які рекламують сам журнал. Вони, як правило, є додатком до нього і друкуються на окремих сторінках. Починаючи з першого числа, «Комар» подає таку інформацію:

Таже, читайте, «Комаря»! Смійтеся з «Комаря»! Передплачуйте «Комаря»! І пишіть до «Комаря». В «Комарі» ваша будучність! (1933, ч. 8, с. 5).

Редакція журналу з метою заохочення до передплати видання щораз більше (після кожного номера) друкує рекламні листи. Наприклад:

Приступайте всі до найкращої партії «Комаря»! Бийте «Комарем» скруту, що пхається у ваше село. Ширіть здорову «Комарову» думку від хати до хати.

Або:

Буде погода! Бо вилетіло нове 14-те число «Комаря». У тяжкі злиденні часи тільки гумор Вас врятує. Тож купіть найновіше число «Комаря».

Кожне рекламне оголошення супроводжується ілюстрацією про те, що містить у собі ця реклама. Трапляються і такі оголошення, які один і той же предмет рекламують кілька разів, але з іншим змістом. Наприклад:

«Анодові батерії «Даймон». Надзвичайно довга живучість, тому дешеві в ужитті (1937, ч. 6, с. 2), «Остерігає і хоронить лампочка «Даймон» (1939, ч. 6, с. 3), «Різноманітні дарунки й окраси на ялинку купуємо тільки в «Фортуні Новій», «Цукорки, шоколяда, солодке печиво, андрути — лише в «Фортуні Новій» (1938, ч. 7, с. 5).

Розмаїття повторюваних оголошень у різних варіантах позитивно впливало на читача, давало йому право вибору. Цікавою є реклама, написана в поетичній формі (див. напр., 1937, ч. 7, с. 9).

Багатство використаних у журналі жанрів свідчить про цікавість і оригінальність змісту, тематики та характеру публікацій, а також підтверджує величезний талант видавця, яким уповні володів Іван Тиктор.